

Televizní pořad Sněží, o víře, náboženství atd.

Ladislav Hejdánek

◆ diskuse, česky, vznik: nedatováno, 90. léta

◆ discussion, Czech, origin: nedatováno, 90. léta

Televizní pořad Sněží, o víře, náboženství atd. [1990]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...vztahuji spíše k sobě než ke svému okolí. Tak jsem se pokoušel si to trochu vysvětlit, proč ty odpovědi zní takto. Napadlo mě, že nejméně posledních pár desítek let neprošel tento národ nějakým hlubokým rozjímáním, ale rozporuplným životem, kde bylo zapotřebí přeformulovávat různé základní etické, morální hodnoty tak a přizpůsobovat tomu vzorce chování a žít tak, aby národ přežil. A kritéria pro svou víru se posměňovala. Jinou víru měl jistě příslušník státní bezpečnosti, jinou řekněme příslušník takové té šedé zóny, nebo jak se tomu říká, a jinou měl disident či člověk skutečně hluboce věřící. Proto bych rád začal otázkou pro všechny přítomné: Co je to víra? Možná je to otázka banální, ale měli bychom se pokusit ji z různých stran probrat. Co je to víra? Pro mě je dnes víra spíš nějaká naděje v slušné uspořádání tohoto světa a té společnosti. Ale to určitě není víra. Nebo taky. Pro mě je víra jakási nepřetržitá důvěra v cosi, co neumím přesně popsat, ale může to být třeba ta naděje, že bude příští týden, že bude lepší, že já budu nějakým způsobem fungovat, třeba i lepším. Je to – neumím to přesně zachytit – ale myslím si, že to klíčové slovo aspoň pro mě je jakási nepřetržitost toho procesu. Neustálá víra v něco, tam si můžu dosazovat potom nějaké konkrétní věci. Musím se přiznat, že mi chybí ta nepřetržitost, že dokážu v sobě jaksí pocítit vlnu nebo něco takového jako pocit víry jen v dobách krizí. Hejdánek: Jak jste začal, tak to bych uznal za víru, i když jste to řekl špatně. A to znamená, že nemáte po ruce vhodný aparát, jak reflektovat to, co je víra. Pač víra je akt, lidský akt. A ten samozřejmě nemůže být nepřetržitý. Takže je to všechno v pořádku. A tohleto patří vlastně říci o víře naprostě většině skoro všech Evropanů. To není celosvětové, to neplatí o všech lidech, ale toto je speciálně Evropa, která je poznamenána křesťanstvím. Ovšem v tom křesťanství zároveň je přítomno něco, co zavinilo to, že jste to přesně neřekl, protože křesťané nevědí, co je víra. Vědí o tom špatně, vědí to nepřesně, protože došlo k jakési pronikavé změně, kdy Ježíš ještě navazuje na starozákonní tradici pojetí víry a po jeho smrti, hned první svědkové a hned apoštol Pavel a tak dále, mluví o víře v jiném smyslu. A od té doby křesťané mluví o víře v jiném než Ježíšově smyslu. A tady je třeba říct, že v tom Starém zákoně máme doklady – já to teď nemohu podrobně říkat – ale tam máme doklady o tom, že víra je vynález židovský. To jinde ve světě prostě nevynalezli, podobně jako Řekové vynalezli pojmy, tak starý Izraelci vynalezli víru. A pro ně především víra není pojem, pojem má každý, možná jenom slovo pro nás. Ale když se podíváme, jak je to v hebrejštině, tak tam víra je vlastně totéž co pravda. A má tedy dvě strany. Víra je to spolehnouti na pravdu a pravda je to, nač je třeba se spolehnout. Přičemž pravda není – proto jste měl potíže s tím, jak to vyložit – pravda není něco, co můžete označit, ukázat: to je tohle. Pravda není v tomto smyslu pravda, není výrok, není nějaká teorie, nýbrž to je moje orientace na něco, co je jedinečně spolehlivé. A spolehlivé to je jedinečně proto, že to není, nýbrž přichází. To křesťanství potom z toho udělalo jakési, psychologizovalo to tak říkajíc, je to výkon mého přesvědčení o tom, že, že Bůh je, že Ježíš je Kristus, že to je tak, že Trojice a tak dále. A toto je všechno pokus o interpretaci víry, která u Ježíše nemá žádné „že“. Ježíš mluví o víře, aniž by řekl v koho nebo v co. A to už je vliv řecký, že se tam tahle ta spojitost s něčím, víra v něco. Takže pak to je poslední oprava moje, že víra je buď víra, nebo není víra. Není víra špatná a dobrá. Víra je víra. To jest, je to orientace do budoucnosti, která je nezajištěná. Já nevím, co přijde, ale s důvěrou jdu do té budoucnosti a něco dělám, já to jenom nečekám. Toto je víra.

Jiný hlas: Moje maminka se obracela k Bohu, když měla v životě nějaké problémy a šla do kostela, tam se modlila, přemýšlela tedy o té své budoucnosti docela jednoduše bez nějakého pojetí o tom, co je *transcendentno* a co je nějaké povýšení čeho kam. Potřebovala to vlastně z praktických důvodů tu víru a byla to úplně jako v pojmech, řekl bych, knižně položených než jak o tom takhle diskutujeme. Otázka by měla znít, kdy lze víru chápat pozitivně jako něco přínosného a tady bych viděl několik kritérií. Zprv je víra každého člověka by měla být přístupná zhodnocení racionálnímu. Ten věřící, ať už v jakémkoli slova smyslu, by měl prostě mít racionální argumenty, proč v to či ono věří. Dalším takovým kritériem by asi mohlo být to, aby jeho víra mu nezastřela obecné morální hodnoty nebo aby nezastřela hlas jeho

svědomí, že v tomto smyslu máme v našem století otřesné případy víry v nacismus, víry v uvozovkách v ideály komunismu a podobně. A koneckonců víra by v tom nejširším slova smyslu měla být přístupná procesu průběžného rozvíjení a zkvalitňování, tak jak daný člověk získává životní zkušenosti a získává poznatky studiem a zejména jak získává impulsy k dialogu s ostatními, kteří mají případně jiný systém hodnot. Samozřejmě, že to poslední předpokládá velmi vysokou kulturu tolerance.

Já se domnívám, že to, co víru odlišuje od jakéhokoli přesvědčení a ideologického systému a filosofického názoru, je právě to, že mohou být a měly by být jistě racionální argumenty, ale ony koneckonců nestačí. Koneckonců vždycky tam jako to, co činí víru vírou, je to, že je tam ještě cosi navíc, co prostě racionálně doložit nemůžete. A to, co rozhoduje, není nic jiného než ten akt vůle. Prostě buď tomu chci věřit, nebo tomu věřit nechci. A nikdo o tom nemůže nikoho přeargumentovat, přesvědčit. Nejde to. Především když se mluví o racionalitě, tak tak je to řecký vynález a my musíme se tázat, v jakém smyslu rozum, rozumnost, moudrost má své místo mimo tuto řeckou tradici. To znamená už ve Starém zákoně. Tam se také mluví, že moudrost je jenom lidská, když někdo moudří u sebe, ale někdo má tu moudrost pravou, ale to není ještě ta *ratio*.

Hejdánek: Jakmile to uděláme podmínkou nějaké racionální nebo racionalistické argumentace, tak to je něco, jako když se chceme domluvit o tom, co je orel, ale dáme podmínku, že se musíme pohybovat v nějaké malé kleci. No to je nesmysl prostě. To *ratio* má smysl jen, aby vyjasňovalo, co je to víra, a víra nemůže stát na *raciu*, nemůže stát na rozumu. Rozum je tady od toho, aby něčemu rozuměl, a rozumí buď víře, nebo nevíře. Víra má vynález *archetypu* Abrahamovi, Kierkegaardovi, vlastně ještě Abrahamovi, bylo to čteno za spravedlnost, jak to říká potom apoštol Pavel. On prostě nevěděl kam...

Jiný hlas: nevěda kam, s důvěrou, že to není náhoda a tak dále. To toto je ta víra, ne že si vyargumentoval, že si našel, koupil si mapu, včera objednal autobus a jel do země zaslíbené. Nikoli, šel, nevěda kam, to je ta víra. Víra je orientace na něco nového, co tu ještě není a čemu já mám pomoci, aby to bylo, aby to nastalo. A kdykoli to nastane, tak znova víra mě vede k překonávání toho nastalého, tam není konec, není žádný konec, kde by už to všechno bylo dokonané. Konec je jednoho kroku a pak víra je, že u toho nezůstanu, že udělám další krok a nevím, jak to dopadne.

Já často dostávám tu otázku, co to je víra, co je náboženská víra, co je individuální víra, jestli články víry, dogmata, nebo morálka, nebo rituál, a já říkám, že víra je milost. A když tomu většina lidí nerozumí, tak se to snažím přiblížit tím, že víra je něco jako smysl pro humor. A říkám jednu historku o zemi, ve které zakázali smích. To byla taková civilizace orientovaná na výkon, na práci, humor byl zakázaný. Všecko, co je zakázané, přitahuje, tak mladí lidé tam objevili takového mistra humoru a chtěli, aby je naučil se smát. A říkali mu: „Tak to řekni, u každého takzvaného vtípu, tak na konci musíš zvýšit hlas, teď ukážeme více zubů a rozhýbeme bránci a budeme říkat cha cha. Máme nejdřív rozhýbat tu bránci, nebo nejdřív říkat cha cha?“ A on jim nešťastně říkal: „Prosím vás, v tom to není, ani v té bránci to není, ani v tom cha cha, ani v té melodii, je to něco jiného.“ A oni říkali: „Tak to tedy ne, tohle to nebereme, to je nějaká mystika, nedá se to převést na nějaké operace, dokazatelné, racionálně změřitelné.“ A odcházeli od něho a některým najednou došly ty vtípy a začali se řehtat. A ti už nemají problém, co mají dělat a po čem.

Já si myslím, že takhle je to s tou vírou. Víra není bezobsahová, artikuluje se také v něčem, ale víra neznámá, že si někdo o něčem něco myslí. Rozumem někteří mohou znát všechna dogmata, mohou je považovat za pravdivá, a přesto mohou být totálně nevěřící. K víře určitě patří určité mravní jednání, ale víru nelze redukovat na morálku. Já si myslím, že víra se má vyjadřovat a přirozeně se vyjadřuje jako dýchání modlitbou, společenstvím věřících i tím, čemu říkáme liturgie, rituál, ale nelze víru redukovat na rituál. Všechny tyto věci patří spontánně k sobě a je zatím něco právě jako ten smysl pro humor. Ne náhodou lidé zdravě věřící, na rozdíl od fanatiků sekt, na rozdíl od nějakých těch smutných vědeckých ateistů, jsou častokrát lidé plní humoru. Já myslím, že ten humor znamená určitou svobodu od sebe a otevření se právě něčemu, z čeho se můžeme dívat s určitým odstupem, svobodou, humorem na náš život a co nám dává novou jiskru. Je to tak, jako přeskočí jiskra při tom vtípu, člověk se začne smát, tak tady přeskočí jiskra milosti a člověk začne žít nějakým novým životem, nově smýšlet, nově se chovat.

Jiný hlas: Tady se užívá slova víra jaksi ve smyslu náboženská víra, což je jistě v pořádku, protože se obecně uznává, že se zde asi mluví, když se řekne slovo víra, tak se myslí náboženská víra. I tak ale, řekněme, vymezení, které dal pan doktor Hejdánek, bylo takové, že nebylo jasně specifikováno, v co věří. Bylo specifikováno, že věřím v něco, co přichází, co se tedy v průběhu realizace toho aktu víry děje, a já nejsem si jist, zda úplně rozumím tomu obsahu, co jste sdělil, a nejsem si jist, zda tomu rozumí i posluchač.

Hejdánek: Tak znova. Já jsem upozornil hned na začátku, že jde o dvojí pojetí. Musíme si uvědomit, že je to překlad. Slovo české víra je český překlad nějakého hebrejského původně termínu. Dokonce Ježíš neužíval toho hebrejského termínu, leč když četl v posvátných svitcích, a sám mluvil aramejsky. To už je první překlad. My nemáme doklad, všechno v Novém zákoně je řecky. To je *koiné*, zjednodušená řečtina. To všechno je problém. Autoři *Septuaginty* překládali ty termíny starozákonní, hebrejské, někdy jako *alétheia*, někdy jako *pistis*. Už to slovo původní v řečtině, *pistis*, znamená něco jiného, totiž něco spjatého s poznáním. Ale to je vina té řečtiny. Původně to s poznáním nemělo co dělat. Máme u Hérakleita třeba, že pro nedostatek víry nebo nevěru nepoznávají lidé božské věci, *apistei*. Samozřejmě, když se použije toho řeckého slova pro překlad toho hebrejského, tak dochází k posunu.

Já jsem upozornil na to, že když mluvíme o víře, tak že je legitimní se ptát, kde to začalo a jaký to má původní význam. A původní význam není spojen s tím, že věřím na něco nebo v něco, na někoho nebo v někoho. Tento význam nenajdeme ještě u Ježíše. Ježíš prostě říká: „Amen pravím, takovou víru jsem nenašel ani v Izraeli.“ A neříká víru v Boha. Anebo o té ženě samaršské nebo o nějakém setníku římském, nebo: „Neboj se, toliko věř!“ Neříká, v koho věř. Křesťané si navykli říkat: „No jo, on myslel na Hospodina.“ Ne, to už je interpretace, která je řecká. Je podmíněna právě tím, že se všechno vztahuje ještě k něčemu dalšímu. Ale víra je prostě životní orientace a ta životní orientace se nemůže stáhnout k něčemu pevnému, jako je bůh nebo pravda.

Ježíš sám zase mluví o tom, bude-li mít někdo takovou silnou víru, tak moruše nebo kámen velký, skála se vrhne do moře. Já bych tady uvedl to docela krásné přirovnání u Rádla v *Dějínách filosofie*, kde říká, že když se někdo posadí, dá si hlavu do rukou a bude usilovně věřit, tak se nic nestane. Když někdo věří, tak to znamená, že je naprosto hluboce přesvědčen, že ta skála musí být v tom moři, tak udělá nějaké plány, najme dělníky, inženýry, stroje a nechá tu skálu přemístit. To je víra.

Tohle tedy patří k tomu, co si musíme jako Evropané uvědomit, že to někde mělo začátek a že to postupně ztrácelo ten původní smysl také proto, že česky víra, věřiti, důvěřovati se od počátku vztahovalo k něčemu dalšímu. Ty kraličtí, nebo už předtím ti, co překládali Bibli, tak to museli nějak přeložit a my nemáme dodnes slovo, které by přesně vystihovalo všechny ty významy, které měl ten kořen M-N v té hebrejštině. Z tohoto důvodu je potřeba se rozhodnout. A já říkám, že všichni Evropané jsou do té míry ovlivnění tou orientací do budoucnosti, že ať to přiznávají, nebo ne, tak jsou tím změněni v lidi orientované do budoucnosti, tedy lidi věřící. Vidíme, že dneska například je spousta lidí, kteří se bojí. Bojí se budoucnosti, bojí se ekologických já nevím čeho všeho, a říkají: „Už je konec, už je pozdě.“ To není víra. Víra je ovšem nikoliv si myslet: „To dopadne dobře,“ a nic nedělat. To není víra.

Jiný hlas: Takhle se ale většinou lidé v tomto, jak jste to teď přesně řekl v konkrétu, třeba zmítají mezi vírou a nevírou, prostě protože to je to, v čem žijí. Ostatně všichni žijí jenom v tom výkladu. K tomu původnímu pojmu se nikdo z běžných lidí nedostane, všichni žijeme v nějakém výkladu, který se k nám dostal, a s tím zacházíme. Já si myslím, že víra jako taková – a rád bych navázal na Martina, který začal – jako osobní věc je hrozně plaché téma. A je tu otázka, když už se s tím jde na trh, když už se s tím jde do diskuzí, nakolik se ta víra oslabuje, respektive tedy její dopad, její prezentace, a jestli člověk skutečně dokáže vlastně – takhle – jestli se nebojí s tou svou vírou někam jít a tím pádem potom může působit jako nevěřící, jako defektní.

Hejdánek: Nepůsobí. Ne, že působí. Když se bojí jít, tak se bojí. A co to znamená toho bát se? Nebát se teologicky.

Jiný hlas: Jenomže to je zase víra a skutečně prezentace, silná víra, že to je věc pro elitu, pro hrdiny.

Hejdánek: Není. Celá historie ukazuje, podívejte se, Hus třeba byl naprosto odevzdán té – stále mluví o pravdě. On nebyl velký myslitel, to třeba Jeroným byl intelektuálněji, ale on byl naprosto nasazen, že. A je to prostý člověk, to je prostý kněz. To není – to všichni, kdo čtou jeho věci, tak to je popularizátor. To není žádný velký myslitel. Tady já si myslím, že to není pravda, že to je pro elitu toho typu, jako ten intelektuál, nebo že to je vědec nebo něco takového. Prostě teolog nemusí vždycky mít tu správnou teologii, která odpovídá víře. Že teologie taky může být naprosto *metafyzická*, která mluví o Bohu jako nehybném, že. A to je *dekonstrukce*. To je svým způsobem Bůh ne rukou udělaný, ale myslí udělaný, že. A v tomhle myslím, že má smysl dneska říkat, i když většina lidí pořád ještě myslí, že to je jinak s tou vírou, tak je potřeba to říkat, jak to je původně, ať si každý rozhodne, ale vědomě, vědoucne, aby věděl, co to původně znamenalo. A nešel jenom s tou dobou, s tou, která už vlastně nerozumí, co to vlastně je.

Jiný hlas: Rozumím dobře, že tedy řekneme ta specifikace víry, kdy víru v nějaké morální hodnoty, které přijímám a dává to mému životu smysl v nějakém stylu, tak to byste nepokládal za vyhovující specifikaci?

Hejdánek: Ale jo, ale je to – mluví o něčem jiném. Jenom slovo je stejné, ale mluví o něčem jiném. A to je si důležité uvědomit, že náboženská víra, to je v mém pojetí nebo v tom starém pojetí, to je kvadratura kruhu. To prostě jako řeknu kulatý čtverec. Náboženská víra, víra je protináboženská. Ta víra je proti všem těm typům náboženství, které tehdy ve starém světě byly. Že tedy náboženská víra je stejně tak falešná jako víra v hodnoty a tak dál. O těchto vírách, takzvaných v uvozovkách vírách v hodnoty, platí to, co řekl Nietzsche, že jsme nihilisté. Ale to je výsledek působení křesťanství.

Jiný hlas: Díky moc. My když jsme to tady připravovali, tak nám poměrně rychle došlo, že to, co se tady může odehrávat v tom studiu, budou dlouhé rozhovory hluchých s hluchými, že se budeme dost mýjet. Já myslím, že to trochu nastalo, ale myslím si, že to taky zároveň vystihuje trochu tu problematiku. Já si dovoluji, aby tady nezapadlo to, co říká pan Hejdánek, totiž že tady mluvíme o víře v křesťanském pojetí a že to je křesťanský nebo *judeokřesťanský* vynález. Musíme si uvědomit, že jsou obrovská společenství na světě větší než je naše, které tento pojem snad vůbec neznají. V Indii neexistuje náboženský pojem víry. Tam existuje pojem důvěra na jedné straně, což je důvěra v takové ty řekneme praktické stránky nebo praktické projevy té víry v běžném životě, a na druhé straně slovo pravda. A to slovo pravda jim zřejmě nahrazuje to slovo víra. Oni nikdy nezdůrazňují, že třeba, abych to řekl velmi konkrétně, dobrý hinduista musí v něco věřit. Křesťan když nevěří v dogma, není křesťanem, nebo katolík když nevěří v katolická dogmata, není katolíkem. Hinduista nemusí věřit vůbec v nic, protože považují za samozřejmé, že člověk věří jenom v to, nebo že člověk vnímá se souhlasem jenom to, k čemu má osobní dispozici. Že lidé nejsou si rovni v tom smyslu duchovním nebo intelektuálním a že nemohou všichni věřit v totéž. A právě z toho pramení taková ta neuvěřitelná až věroučná tolerantnost hinduismu, kdy člověk může věřit v podstatě v co chce a pořád je dobrým hinduistou. On jenom hledá pravdu. Hledá pravdu a tu pravdu nachází zase podle svých osobních možností, svých osobních dispozic. A to je jistě úplně jiný přístup nebo jiné pojetí, než máme my tady v Evropě.

Kromě toho, ono i v tom křesťanském světě jsou dvě základní, to co tady vy jako intelektuál říkáte, tak to je, jo, a toto je pravda, tak to je opravdu jenom jedno ze dvou velmi rozličných. Pro vás náboženská víra je protimluv, zatímco z druhé strany já mám strašně rád tu definici Marie Antoinetty, která před popravou zvolala: „Moje víra je stará, katolická, v té jsem žila a v té chci zemřít.“ A ona tím slovem starý, ona tím nemluví naopak o ničem novém, ale je to pro ni něco hluboce starého, známého, tradičního, *archetypálního*. Všechno to, o čem vy řeknete, že tedy ježíšovské křesťanství to tedy ruší samozřejmě, a vy jako protestant nebo zastánce tohoto u toho zůstáváte.

Hejdánek: Takhle mluvte o mně, protože jsi to řekl dobře, mě zrovna tak odmítají jako katolíky.

Jiný hlas: Vy v tom zůstáváte. A to, o čem vy říkáte ta řecká *interpretace*, podle mě teprve znamená tu možnost *univerzality* katolicismu, té všeobecnosti v tom, že právě spojuje toto ježíšovské, tu víru v budoucnost s tím starým. Všichni umírající a vzkříšení bohové, Dionýsové, Tammuzové, všechny božské matky, co to předtím byly, tak to všechno je tím starým zákonem antiky, který je zrovna tak platný jako starý zákon židovský a všechno to prostě ukazuje k tomu jednomu, to jest prostě křesťanství ke Kristu a k

Marii. Pardon.

V tomto smyslu to je potom cosi, co je nejenom pro tu duchovní elitu, nejenom pro ty zvlášť vyvolené, omilostněné, zvlášť silné lidi, ale i právě prostě pro babičku u pana Šulce a prostě pro kohokoliv, který si může říct: „Ano, je to to staré, je to to obyčejné, je to pro mě úplně normálního člověka jakési základní jistoty, jakési základní životní *archetypy*, mateřský *princip*, otcovský *princip*, jakési rituály u základních životních aktů a něco, co dává životu jakýsi řád.“ A já si myslím, že to není prostě v rozporu s tou budoucno-budoucnostní orientací. Je to jenom prostě druhá stránka téže věci.

Já ještě, až to uvedu opatrněji, my jsme původně vlastně se tahle debata měla jmenovat: „K čemu je nám víra?“ nebo „Je nám víra k něčemu?“, protože tu otázku si kladu příliš prakticisticky, abych tak řekl. Jenomže já se obávám, že většina lidí si ji tak klade. Že většina lidí to, co si představuje jako svou víru k něčemu, používá v denním životě. Najednou třeba je jim příjemné, že existuje někdo, kdo jim říká, že jsou možné zázraky, protože už si ten člověk nedovede jinak vysvětlit, že by mu mohlo být pomoheno, než zázrakem. A tomu dává náboženství tu možnost, ať to či ono. Kdybych to navázal na vlastní zkušenosti, nebo z rodiny vím, člověk ani neočekává zázraky, když je v krizi, ale z mého okolí různí lidé, kteří žijí naprosto ateisticky, pak jim začalo z různých důvodů téct do bot, většinou zdravotních nebo prostě stávaly se takové ty malé soukromé katastrofy, tak se právě obraceli k víře a vlastně i k těm organizacím. Oni jakoby latentně věřili, nikdy nehřešili tak strašně, aby z nich mohli být exkomunikováni, ale ani nečekají zázraky, čekají určitý přístav možná, jistotu, a to je možná i naděje, protože ta víra v každém je nějak latentně a možná právě v krizových obdobích se obrátí potom někde nebo někde prostě přistane a spočine. Toto očekávání je něco, co asi patří člověku. Mnoho ateistů, když se dozví, že možná mají rakovinu, tak se prostě pomodlí. A naopak jsou lidé, kteří pociťují něco jako vděčnost za to, že žijí na světě, že život není banální záležitost.

Hejdánek: vnímají ho jako nějaký dar, něco, na co mají odpovědět, mají úctu k něčemu, co je jakási pravda. A já si myslím, že tyhle otázky o tom, k čemu je víra, jsou věci už podivné zvnějšku a že je dobré si říct, na které bázi člověk stojí. Já mám dojem, že naše společnost, která podle statistiky je jednou z nejateističtějších, ne-li nejateističtější společností světa, není tak úplně ateistická, že u nás je velmi rozšířené náboženství, kterému já říkám *něcismus*. Ateista to nejsem, ale věřit v Boha to taky ne, do kostela jednou za rok, ale něco musí být, paní, něco musí být. A tenhle *něcismus* má svoji pseudofilosofickou podobu, takovou tu morální dikci. A pak je takový ten *doněcismus*, který si myslím, je třeba velmi alergický na církve, protože jestli tady existuje nějaká skupina, která by na člověka mohla klást nějaké nároky, *něcista* se bojí o to, že by přišel o svoji identitu, strašně potřebuje vědět, že ti druzí jsou ti špatní, že je to tam samý pokrytec, že jim jde o moc a majetek, protože *něcista* je neustále v obraně své vlastní křehoučké víry. Já si myslím, že je třeba rozumět tomu *něcismu* a s ním vést dialog. Nejsme dneska ani v situaci ateistů, ani v situaci převažujících jasně definovaných věřících lidí, ale převažuje tenhle *něcismus*.

Jiný hlas: Je tedy úloha církve v této společnosti české, řekněme třeba moderní společnosti, výchovná nebo přesvědčovací, nebo je to úloha toho přístavu, o kterém mluvila Eliška Schmidtová? Jakou funkci mohou církve v této společnosti plnit, chtějí-li nějakou plnit? Jestli je tam ten motiv vůbec?

Jiný hlas: Já myslím, že funkce církví, kterou zastávají, je často dána zkušeností těch čtyřiceti let, kdy téměř nemohly dělat nic jiného než rituál. A oni si na to zvykli, i lidé v církvi zapomněli, že k živému křesťanskému společenství nepatří jenom bohoslužba, ale patří třeba péče o staré, nemocné, patří všechny ty kulturní aktivity, vzdělávací aktivity, výchovné aktivity, že víra není soukromá záležitost, že samozřejmě má to *privatissimum*, ale zároveň se promítá i do mého občanského života. A já mám dojem, že dnes se církve nesmí proměnit na nějaké spolky pro zbožné ani jen na nějakou výpomoc v sociálně charitativní oblasti, ale že jejich základní role je pastýřská a prorocká. Že pastýř je ten, kdo ví, kde je oáza, kde jsou prameny, že mají vést k těm pramenům hodnot, nového života, pravdy. A zároveň prorok je ten, kdo si všímá dějin, které se dějí okolo, a vidí v těch událostech nějaká semena budoucnosti, vidí je z hlediska věčnosti. Já mám dojem, že ta nejdůležitější úloha církví u nás by měla být nejenom pořádat

nějaké zbožné programy, nejenom pomáhat v té sociální oblasti, ale být prorokem a pastýřem.

Jiný hlas: A pane doktore, děje se tak? Nebo jsou určité zárodky toho, že ta církev k tomu směřuje? Nebo spíš stále lpí na těch konzervativních postupech? Celá společnost se nějakým způsobem obrozuje, dobře nebo špatně, to je otázka.

Jiný hlas: Tam záleží na tom, co si myslíme pod církví. Jedna je taková mediální realita, co o církvích vidíme skrze média, vidíme nějaké pány ve zlatých čepicích, vidíme nějaké spory o majetek a tak dále, ale to jsou záležitosti, které zajímají tak možná pět procent věřících. Církev je ještě něco jiného, to se odehrává v rodinách, ve společenstvích, to je také církev, a tam si myslím, že přece jenom nějaké rysy naděje jsou.

Jiný hlas: Už třeba ve vědecké oblasti existuje nějaký spor těch, kteří věří a nevěří? Protože jistě i mezi vědci jsou lidé věřící a nevěřící v tom smyslu náboženském, jak jsme o tom mluvili. Existuje tam nějaká kooperace, nebo rivalita, nebo nenávisť?

Jiný hlas: Já se osobně domnívám, že přinejmenším v tomto století nebo v dnešní době existuje mezi tím, co nazveme hlavním vědeckým proudem, a tím, co nazveme hlavním křesťanským nebo náboženským proudem, smír, nebo alespoň velice poklidné příměří. Zprvč já si myslím, církev vychází víceméně z toho: dávejte císařovo císaři a co je Božího Bohu. A že to teritorium, které si zabírá nebo na které si dělá nárok věda, v podstatě zahrnuje do toho teritoria císařova. To je jedna. Za druhé dokonce tam, kde dochází k ohniskům napětí třeba mezi vědou a jinými myšlenkovými směry, jako třeba astrologie, proutkařství, tak většinou zase hlavní náboženské proudy se dostávají do aliance s vědou. Kdybych si vzal pracovníka oboru přírodních věd, on může zaujmout, pokud jde o poměr k víře, asi tak tři stanoviska. To první stanovisko je bazální. Tu hodnotu pro něho představuje jenom čistě přírodní věda, jak funguje materiální svět, a další otázky si neklade. Čili z filosofického pohledu je tady jakýsi *agnosticismus*. Dává si otázku jak, ale nikoliv proč, co za tím materiálním světem je, nebo je-li tam vůbec něco. Přírodní vědy dneska přinejmenším jako velmi pravděpodobné stanoví, že vývoj vesmíru směřuje odněkud někam, že tedy v určitém okamžiku byl počátek a že nastane nějaký konec. Čili pak už je možno, aby si někdo položil filosofickou otázku: je-li tomu tak, tak patrně ten materiální vesmír není sám o sobě podstatou bytí a patrně tady je nějaké to Něco s velkým N nad tím. Čili to by byl takový druhý možný případ, kdy ten přírodní vědec se postaví na takové velmi obecně teistické stanovisko. A pak je možný třetí případ, kdy jde ještě dál a v široké nabídce různých náboženských směrů hledá nějaký, který by mu nejlépe vyhovoval. Co je velmi důležité, je, aby tento směr skutečně byl jednosměrnou vzestupnou cestou. Tam, kde by byla možnost konfliktů, čehož v minulosti jsme byli svědky, ale už to není většinou záležitost našeho století, když se objeví nelegitimní zpětné vazby, to jest z toho druhého nebo třetího stupně, kdyby si začal podvazovat něco, co by v nějakém základním smyslu selektovalo přístupy v jeho základní vědecké nebo odborné práci. Byli jsme svědky v minulosti takových konfliktů, ale v současném století je situace daleko lepší a myslím, že se stále zlepšuje. Ty konflikty taky byly zčásti způsobeny tím, že oproti určitým pověrám ze strany křesťanů a církve vznikly nové pověry ze strany vědy. A já po této stránce myslím, že to není pravda, že věda je tak objektivistická, že by se nedostávala do konfliktu. Každá věda, včetně nejexaktnějších, má své filosofické a náboženské předsudky. Jenomže nám už to tak nepřijde. Já bych jenom uvedl, protože tady máme také fyzika, z oboru fyziky bych řekl, já jsem se dostal kdysi v Berlíně do jakéhosi sporu s profesorem, byl jsem tam sám filosof a fyzikové tam byli...

Hejdánek: tři, a ti se zabývali tím, čemu se říká samoorganizace chaosu, my tomu říkáme *chaotika*. Tak ti si mě trochu dobírali, tak jsem se musel tam nějak bránit, jsem říkal: Odkud víte, že všechny atomy vodíku téhož izotopu jsou stejné? Odkud vy to víte? Vy s tím jenom tak prakticky počítáte, ale co vy víte, jestli...

Jiný hlas: Věříte, že to tak je.

Hejdánek: Přesně tak. My přece naopak máme zkušenost, že žádná lípa se nepodobá druhé lípě na světě úplně do detailu, že na jedné lípě nejsou dva listy úplně stejné. Jak vy můžete předpokládat, že zrovna atomy vodíku jsou všechny stejné? Vy na to věříte, vy s tím počítáte, jako by to byla pravda, a vidíte, čili na

tom stojí také vaše věda. Takových věcí by se dalo najít strašná spousta. To jsou ty pověry vědy. Jedna z těch pověr je také, že skutečně vyjasníme, co se děje, když vyroste a vykvete růže, když přesně řekneme, co tam dělají ty jednotlivé buňky, když ukážeme, jaký je tam ten *genom* a tak dále. Čili když vyšší vykládáme z nižšího. To je další jedna z takových... jako metoda je to přípustné, ale jako víra je to prostě pověra. Fakticky existuje druhá metoda, která musí naopak to, co dělají ty buňky, jak se množí a jak se diferencují, vykládat z plánu růže, jak říkali dříve. Tato metoda je v dnešní vědě zcela opomíjena. Nedávno jsme vzpomínali Bělehrádka, to byl náš poslední *holista* fakticky u nás, dnes a ve světě také převládla naprosto ta jedna pověra. Je to pověra proto, protože to není chápáno jako metoda, jako jedna z metod, která může částečně vyjasňovat, nýbrž jako ta hlavní metoda. A teď mě právě kolega tady předvedl, že takhle to je ve vědě. Ano, ale to je právě pověra. Ve vědě by mělo být také to, co doplňuje z druhé strany.

Jiný hlas: Měl bych jednu otázku na vás, pane doktore, vy jste tady před časem řekl, že tato společnost česká je jedna z nejateističtějších snad na světě. Pokud se nepletu, při zatím posledním sčítání lidu v roce 91 se deklarovalo jako věřící hodně vysoké procento lidí. Z čeho soudíte, že to je tak strašně ateistická společnost?

Hejdánek: Já to tolik nesoudím, ale jsou jiné statistiky, které říkají, že... takové ještě novější, že velmi málo lidí se považuje za věřící v tom klasickém církevním slova smyslu. Je to o něco víc asi lidí než ti, kteří se považují za ateisty, ale pak je tam velký počet lidí, kteří jsou jaksi něco mezi. A právě zajímavé je to něco mezi. To si myslím, že je pro naši společnost typické. Já myslím, že tam... koneckonců všechny tyhle statistiky jsou velmi problematické, protože na co se vlastně ptáte? Jestliže přijdete k člověku a řeknete: Věříte v Boha?, tak většina lidí vám řekne: Ano, ale; Ne, ale. Má tam potřebu nějakého ale. Já, byť se považuji za věřícího jako za naprosto základní můj životní postoj, tak bych také řekl: Ano, ale. Protože okamžitě vím, že když řeknu ano, tak lidem naskočí spousta věcí a zařazují mě někam, kam já se zařadit třeba nemůžu. A naopak zase vím, že plno lidí, kteří řeknou: Jsem nevěřící, a chvíli s nimi budu mluvit, a řeknu: Aha, ale v tomto smyslu vlastně věřící jsi. Takže tady panuje mnoho nedorozumění a já mám dojem, že ta naše společnost je spíš společnost lidí, kde je velmi mnoho náboženského analfabetismu. Že jde o to, my nevíme, že je to úhor, že je to nekultivovaná oblast v tomto smyslu. A pak je tady tedy tento náboženský *agnosticismus*. A myslím, že také je dost důležité poukázat na to, že spíš bude mnoho nekřesťanů, bych řekl, než nevěřících u nás. Víc, než se možná zdá. Já aspoň jako jedinec se velmi často setkávám s lidmi, kteří jsou jako pod zklamáním nějakým křesťanstvím nebo nedávají to, co by od něho očekávali, a hledají alternativu, alternativní nějakou *neofinalitu*, pořád ještě víru, pořád ještě náboženství. To je právě příčina nebo hlavní důvod toho velikého rozkvětu u nás učitelů východních věd, kteří dnes k nám přicházejí. To je také asi důvod toho velikého zájmu o *buddhismus*, *hinduismus*, *taoismus* a východní tradice. Já si myslím, že tady opravdu není dobré směšovat ty pojmy ateista a pojmy nekřesťan, řekněme nenáboženský. Ještě dokonce platí, že křesťanství v jistém slova smyslu je ateismus. A že také křesťané a židé v Římě byli považováni za ateisty, proto byli tvrdě pronásledováni, protože neměli žádného boha, jehož sochu by bylo možno přenést do *Pantheonu*. To znamená, neměli toho boha, jim chyběl. Je druh ateismu, který je vyšší vírou než taková ta lidová tradice pobožnosti křesťanské. I tady je potřeba pečlivě pojmově rozlišit, co se tím míní. Prostě pokud... zase je to zabíhání kamsi jinam, ale jestliže Bůh je chápán jako nějaké jsoucno, tak je s jistým podstatným oprávněním možno říct, že to je pseudo-bůh, že to je vlastně jakási modla. A je to otázka, ačkoliv tohle to ještě donedávna, před několika desítkami let, bylo takřka tabu něco takového říct, tak je už možno dnes dokonce i z katolické strany, jak někteří teologové, kteří se poučili třeba u Heideggera, tak jak potom přečetli znovu Tomáše Akvinského novým zrakem a najednou zjistili, že tam je celá řada, ne velká, celá řada případů, kdy Tomáš sám uvažuje o tom, že vlastně o Bohu nelze říct, že je jsoucno, že to je bytí, že tam je... že to není *ens*, je to *esse*. A najednou se zjišťuje, že to není jenom Tomáš, že se to najde i jinde. To se prostě nevědělo. V tomto smyslu tedy opravdu je potřeba ten ateismus... pokud Bůh je chápán jako něco, jako jsoucno, no tak pak tedy křesťan i žid toto odmítá. To je taková zvláštní věc a je potřeba s tím počítat. To není možné jenom

se přidat. Koneckonců já bych nahradil to slovo, co kolega Hanuš říkal, že je tady takový náboženský analfabetismus. Ono je to horší, on je to náboženský diletantismus. Ti lidé prostě... analfabet ví, že neumí číst a neumí psát, kdežto diletant, ten neví, že to neví. To je ten problém.

Jiný hlas: Mně se strašně líbil ten termín diletant jako velmi přesný pro to zoufalství, se kterým se člověk setkává. Já přednáším takové cosi jako základy *religionistiky* na FAMU, to znamená pro režiséry, kameramany a prostě takovouto společnost. A ti lidé mají kolikrát velmi upřímný zájem o tyhle věci. Ptají se, nedá se říct, že by měli předsudky. Tihle lidé, kterým je dnes mezi dvaceti a pětadvaceti, už nemají předsudky většinou. Ale říkám, jsou to diletanti, to znamená lidé, kteří přijdou do Celetné ulice do knihkupectví duchovní literatury a tam mají před sebou ten výběr mysteriologických knih *Osho*, *vegetariánská kuchařka*, *nahlédnutí skrze makrobiotiku* a tak dále a tak dále. A teď se mě na to ptají, co si o tom myslí, nebo o *sexu k nadvědomí* a prostě všechny tyhle věci a já se pokouším jim v tom trošičku pomoci se v tom orientovat. Kolikrát je to problém, protože člověk tu záplavu prostě nestihne číst, vši té hrůzy. A tak jsem si říkal, jestli by nakonec nebylo nějakým způsobem dobré obnovit starou katolickou tradici *indexu*. Ne *indexu* zakázaných knih, ale *indexu* hloupých knih, které jaksi matou tyhle maličké v tom duchovním smyslu.

Jiný hlas: Opravdu pohoršují a já si myslím, že by je přivedlo i do pekla v našem smyslu, ale trošičku je popletou. A proto já jsem strašně rád, že mám tady vedle pana profesora a strašně bych se ho chtěl zeptat, jak právě vy tohleto vnímáte, jako to, že v Čechách jsou najednou tisíce buddhistů, hinduistů, kdekdo chodí po žhavém uhlí a pěstuje *tantru*.

Hejďánek: Podívejte se, nejdřív k tomu, že ten *index* by bylo hrozně těžké sestavit. Samozřejmě ta záplava literatury je na jedné straně jistě nepochybně dobrá a věc, která je cenná.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Mě by tohle téma zajímalo víc.

Jiný hlas: Pokud jde o tu druhou otázku, já bych zdůraznil, že to není nějaká móda jenom u nás, že ten zájem o východní náboženství je celosvětový trend, který začal sice v Americe někdy koncem padesátých let a rozšířil se potom přes západní Evropu a teď konečně po revoluci dospěl k nám a mohl se i u nás projevit. I když v Polsku dospěl už dřív, projevovalo se to tím, že tam měli například neuvěřitelné množství lidí věnujících se józe už v dobách nesvobody, kdy to dělali tak pololegálně nebo i docela někdy legálně, ale prostě dneska to dosahuje takového většího vrcholu. Přitom je třeba říct, že na tom Západě, kde mají ten časový předstih, to neopadá, čili nejde o nějakou velice krátkodobou módní vlnu, která by zanikla. Tam se jenom podoba toho zájmu mění. Nejdřív to byly čistě takové projevy protestu proti všemu, proti společnosti, proti hodnotám tradičním, proti tradici vůbec. Teď už je to spíš opravdu to poctivé hledání alternativy k tomu, v co prostě nemohu věřit. Jestliže nemohu být křesťanem, a k tomu je jistě třeba mít určité asi dispozice, aby člověk mohl být křesťanem v plném souhlasu s tím, pak hledám něco jiného. V tomto smyslu já tuto alternativu velice upřímně vítám, protože jsem přesvědčen o tom, co říká dalajlama například, že všechna náboženství na světě jsou dobrá, pokud jsou to náboženství v tom smyslu, že vedou člověka k něčemu lepšímu, k něčemu vyššímu. Já nikdy nezapomenu, jak když byl u nás dalajlama jednou, tehdy v tom devadesátém roce, jak mu jeden mladý muž položil otázku, jak se může stát člověk u nás buddhistou. A dalajlama s takovým upřímným údivem řekl: „A proč se chcete stát buddhistou? Vždyť máte své křesťanství, to je nádherné náboženství, vždyť všechna náboženství jsou dobrá.“ A to je typické pro postoj těchto východních, tedy aspoň těch indických náboženství.

Jiný hlas: Křesťanství dneska stojí na naprosto nové, velmi dramatické situaci, protože vlastně na jedné straně ztroskotala sekularizace. Ukázalo se, že ten předpoklad, že náboženství nahradí věda, náboženství bude ustupovat, se nesplnil. Protože tato teze a tato důvěra v sekularizaci se dívala vlastně na určitou civilizaci, vlastně euroamerickou, v jiných civilizacích o té sekularizaci téměř není možné mluvit. A dívala se na určitou vrstvu, intelektuály, dělníky, dívala se na určitý úsek a z toho vyvodila takový předpoklad, že náboženství je jakési vývojové stadium. Ukazuje se, že náboženství je kdovíjaká antropologická konstanta, patří k člověku. Ale že strašně záleží na tom, jak se člověk vlastně postaví v tomto náboženském světě.

Náboženství samo o sobě není něco, co by bylo dobré nebo špatné. Jako v oblasti kultury, ekonomiky, tak i v oblasti náboženské jsou věci, které jsou velkými hodnotami, jsou věci, které se jako hodnoty jenom tváří, a jsou věci, které jsou vyloženě nebezpečné. Dnes žijeme v situaci velkého náboženského boomu a mnozí sociologové a psychologové nám říkají, že přinejmenším začátek dalšího tisíciletí bude velice silně náboženský. Já si myslím, že křesťan ale teď stojí na velké křižovatce, jestli má být jakýmsi spojencem vlastně toho sekulárního světa, který vznikl svým způsobem na půdě křesťanství a křesťanstvím byl také povzbuzován. To jsou věci, které křesťanství může považovat za svůj vlastní výsledek. Jestli má prostě ten sekulární novověký svět včetně té vědy nějakým způsobem kultivovat, doplnit, podpořit, nebo jestli se má přiklonit na stranu toho nového náboženského boomu, kde jistě jsou některé věci, které jsou velkými hodnotami, které odpovídají na ty hluboké potřeby člověka, ale zároveň jsou tam věci, které jsou děsivé a nebezpečné. Myslím si, že to je veliké dilema křesťanství, kudy dnes půjde a jak na tu novou vlnu náboženskosti odpovědět. Jestli se jí lekne, jestli se jí bude snažit přizpůsobit, jestli půjde do nějakého tvůrčího dialogu, jestli bude kultivovat tuto potřebu hledání Boha a smyslu. Tady jsou ohromné úkoly a na to nevystačíme jenom s těmi starými odpověďmi, se starým stylem pastorače. Tady nás křesťany staví do velmi závažných nových otázek.

Jiný hlas: A častější je ta fundamentalistická reakce, řekl bych: „Je to zlé, je to všechno od ďábla.“

Jiný hlas: Obojí je tady, i to módní přizpůsobování se tomu spíš možná ve světě, u nás je možná spíš ten strach, stáhnout se. A já se obávám u obojího neznalosti. Že prostě většina křesťanů zase ty východní věci nezná, a proto z toho mají *apriorní* strach. Ale myslím, že zrovna v Čechách máme zárodek i té tradice chápající, přesahující, právě díky tomu, že zná velmi dobře obojí. Tím myslím samozřejmě našeho společného přítele Zdeňka Neubauera a celou tuhle školu, která vychází z toho, že jsme křesťané, jsme tady doma v Evropě, a zároveň z hluboké znalosti tohoto prostoru můžeme vycházet kamsi vstříc, a to znamená i na východ, a to znamená i vycházet vstříc řekněme tomu, co se prostě může nazývat *New Age*, novým náboženským boomem a podobně, ale s tím vědomím chápat to, kultivovat to, využít to vlastně ke společnému prospěchu nás všech. Ale zatím si myslím, že je to pro příliš úzkou elitu, nebojím se říct, že je to jakási aristokracie ducha, srovnatelná s Augustinem nebo později Tomášem Akvinským, už takto velké jméno lze možná také vynést, že jsou to elitáři.

Jiný hlas: My teď právě přicházíme k tomu tradičnímu okamžiku v roce, kdy se masově účastníme tradičních zvykových a jiných náboženských i mimonáboženských, poctivě myšlených i upřímně neuvážených, já to řeknu s tím strašným slovem, akcí. Protože to skutečně tak někdy vypadá. Ale to je to poslední a špatné slovo, které jsem řekl. Já úplně banálně a obyčejně bych vám chtěl všem popřát dobré prožití těchto svátků, protože myslím, že to je jedna z jistých dobrých chvil v roce, které všichni máme nějakým zvláštním způsobem v té chvíli i v té atmosféře společné. A já myslím, že je to dobře. Takže jenom bych byl rád, kdybychom se všichni v tom dobrém slova smyslu příští rok dostali do situace neméně příznivé než letos a v nějaké jiné souvislosti u poledního koukání na shledanou.